

A filmesztétikai nevelés jelentősége az általános iskolában („A Légy jó mindhalálig” című film elemzése)

Filmesztetikával foglalkozó főiskolai hallgatóink kezdeményezésére a gyakorló általános iskola tanárai önkéntes jelentkezés alapján 25 nyolcadik osztályú, mindkét nemű tanuló számára levetítették Móricz Zsigmond ismert regényéből készült és 1960-ban újlag forgatott filmjét: a *Légy jó mindhalálig*-ot.

Mivel e regény a nyolcadik osztályban tantervileg kötelező olvasmány, a regénynek iskolai feldolgozása előzőleg már megtörtént. A cselekmény ismerete lehetővé tette egyrészt a filmre való koncentráltabb figyelmet, másrészt az irodalmi mű alapján a film komparatív feldolgozását.

A film vetítése előtt a tanulók három megfigyelő kérdést kaptak:

1. *Mi a film mondanivalója?*
2. *Kinek a játéka tetszett legjobban?*
3. *Mi tetszett jobban, a film vagy a regény?*

Mivel a főiskolai hallgatók nem ismerték jól a tanulókat, a filmhatás érzékelése eleinte ismert sablonos kérdéseket tettek fel:

— *No, hogy tetszett a film? — Látta-e már valaki tv-ben is? — Mi volt számodra új a filmben?*

A „bemelegítő” kérdések után került sor az első felvetett probléma megbeszélésére: *mi a film mondanivalója?* Megkönnyítette munkánkat a regény azonos célkitűzése. A szaktanári elemzések és elemeztetések néha a regény mondanivalójának egyoldalú kibontására törekszenek csupán: a századforduló magyar társadalmának bemutatása a szereplő alakok osztálykategórizálása alapján.

Valóban, a második B. osztály diáktáborában a korabeli Debrecen társadalomrajzában miniatűr vetületét vélhetjük. Misi alakja a szegényparaszt-iparos gyermekek tipizált képviselője, K. Sánta napszámos, Titkos Gyuri debreceni civis-származék, Doroghy a dzsentri réteg, Orczy pedig az úri vezető osztály kitűnően megformált képviselője.

A móríci drámafeldolgozás, valamint az ennek figyelembevételével a regényből 1960-ban készített film is ezt a marxista ideológián nyugvó helyes elgondolást tükrözi. Filmelemző általános iskolásaink is elsősorban a debreceni élet társadalompolitikai kontrasztjainak a tükröződésére mutattak rá a gyermekek iskolai életének rajzában. A regény és a film mondanivalójának ekként történt kibontása nem volt helytelen, csak éppen nem elégséges. Móricz műve és a belőle készült film is, gazdag olyan nevelői ráhatás-lehetőségekben, amelyek szorosan tapadnak az előbbieken kifejtett marxista mondanivaló következtetéseihez. A *Légy jó mindhalálig* „nagyszerűen kiaknázható nevelői célkitűzéseink szempontjából. Mondanivalója becsületességre, a szülő, a nép és minden igaz ügy iránti szeretetre, helytállásra, hűségre nevel. Nemes érzelmeket megszólaltató tisztasága nemesíti a fiatal olvasó érzelmi világát.”*

* *Kolta Ferenc*: Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig* (Házi olvasmányok elemzése. Bp. 1964. 63.)

Közismert, hogy a nagy irodalmi alkotások rendszerint többféle mondanivalót hordoznak magukban. Móricz művét sem csorbíthatjuk meg azzal, hogy megelégszünk csak a társadalompolitikai kontraszthatások érvényesítésével, s ugyanakkor megfeledkezünk az előbbi mondanivalóval szintetizált, összeforrt pedagógiai célkitűzésnek mint a mondanivaló másik, el nem hanyagolható fontos részének elemzésével.

A film eszmeileg jelentős részeinek behatóbb analizálása, az ilyen részekhez való ismételt visszatérés során spontán tárulkozott elő tanulóink megnyilatkozásaiból a címbeli mondanivaló is: az édesanyai szózat visszatérő refrénje: a „Légy jó mindhalálig!”

Igazat kellett adnunk diákkritikusainknak, hogy a könyv és a film között a mondanivaló második részére vonatkozólag (becsületesség, helytállás a jóban stb.) jelentős különbség van. A regény Misi jellemének fejlődését gyakran belső monológokkal ábrázolja, a film e téren gyakrabban nyúl a szimbólumok világához. *(Misinek a csókával való társalgása magárahagyatottságát, legbensőbb érzelmeinek kiöntését jelenti. Nem talál olyan meleg, őszinte társra, aki előtt felfedhetné önmagát, aki a vele történt nagy igazságtalanságokban megoltalmazhatná. Lázás álmait is nagyszerepben érzékelteti a film.)* Ezeket a szimbólumokat tanulóink könnyedén oldották meg, s minden nehézség nélkül látták meg a mögöttük húzódó eszmeiséget.

Ez egyúttal elvezetett bennünket a második kérdés föltevésére: *a szereplő filmművészek közül kinek a játéka tetszett legjobban?*

Tanulóink nem egyöntetűen vallották Misit a legjobb szereplőnek. Voltak, akik inkább az édesanya természetességét, fia iránti rajongó szeretetének közvetlenebb, áldozatos megnyilatkozását dicsérték. Az egyik kislány indokolta is választását:

— *Misi édesanyja pont olyan volt, mint az én édesanyám. Őt láttam magam előtt valahányszor a filmen megjelent.*

A film érzelmi motivációja jelentősen közrejátszott a film legjobb szereplőinek ekkénti kifejezésében. Meglepő volt, hogy ezek a kisdíjak fontosnak találták azt a filmrendezői leleményességet, hogy Misi előtt édesanyja képe lelki válságában többször is megjelenik, s buzdító szavaival erőt ad a jóra, a rossz elviselésére. Misi szerepének alakításában elismerték, hogy a kis korban is nagy szerepet játszó főhős alakítására a film megfelelő fiút alkalmazott. Kifogásolták viszont, hogy Misi érzelmeinek hatásos érzékeltetésével néha adós maradt. Egy kislány a főhőst alakító mentségére mindjárt felemlítette, a filmet hosszú hónapokon át „játsszák”, nem lehet elvárni, hogy a Misit alakító diák mindig a legjobbat nyújtsa. Ebben a jelen voltak meg is nyugodtak.

A harmadik kérdésben is megoszlottak a vélemények: *mi tetszett jobban, a film vagy a regény?*

Az egyszerűbb válaszok meglegedtek az ilyen vallomásokkal:

„*Tetszett, mert szép volt a színészi játék; mert megismerhettük a régi iskolai tanítási módszert; mert másfél óra alatt láthattuk azt, amit a regényben napokon át olvastunk*” stb.

De akadtak komolyabb válaszok is:

„*Tetszett, mert életszerűbb, mozgalmasabb volt a regény cselekményénél; mert a kameravezetés látványosságra törekedett; mert közvetlenebb, érzelmeinkre hatóbb volt; szinte mi is átéltük Misivel együtt szenvedéseit, megaláztatásait.*”

Egy zeneszakiskolás diák nyilatkozott a filmzenének reá gyakorolt hatásáról.

Diákjaink válaszaiból kiderült, hogy többségük szüleinek van tv-készüléke, gyakran néznek tv-filmeket, helyel-közzel a tv filmklub-vitáit is látták — hallották, s így a játékfilmek iránti szeretetükkel együtt bizonyos, nem rendszerezett filmismeretekre

is szert tettek. Akik elmélyültebb olvasási készséggel rendelkeztek, vagy nem, illetőleg ritkán láthattak csak tv-filmeket, az irodalmi alkotás mellett foglaltak állást. Álláspontjuk igazolására a következőket említették meg:

a regény a filmnél bővebb cselekményű, a társaralomrajz is sokkal erősebb benne. Elmélyültebb Misi lélekrajza, bár a filmből is eléggé kivetítődik a hős belső küzdelme, csalódása az embereken.

Diákjaink, ha nem is a film formanyelvén, de világosan kifejezték a filmművészet és az irodalom közötti különbséget, illetőleg megsejtették az irodalom klasszikusainak alkotásaiból készített film esztétikai értékét, érzelmi és értelmi hatását. Abban is mindannyian egyetértettek, hogy a film kevés képpel is többet tud kifejezni az egyes irodalmi alkotásokénál, mert audio-vizuális hatásával közvetlenül hat érzelmeinkre és gondolatvilágunkra.

A főiskolai hallgatókat meglepte általános iskolásainknak a filmművészet iránti érdeklődése, s bár e rövid találkozásnak nem volt és nem is lehetett célja filmesztétikai ismereteket átadása, mégis felmerült a kérdés: *nem volna-e célszerű már az általános iskolában filmszakkörök létesítésével gyermekeinket a játékfilmek helyes nézésére nevelni.* Az élet a filmnézés sokféle lehetőségét kínálja, s ugyanakkor a filmnyelv ismerete híján a jó filmek rovására közömbössé tesszük őket a gyenge filmekkel szemben. Éppen ezért hallgatóink elhatározták, hogy a következő iskolai évre a gyakorló iskola nyolcadik osztályok tanulói számára kísérletképpen filmesztétikai szakkört létesítenek.

DR. VÁRKONYI NÁNDOR
Tanárképző Főiskola, Szeged

Kísérleti eszközök készítése gyakorlati órákon

Folyóiratunk előző számában hasonló cím alatt közreadtuk egy 7. osztályban tanítható kísérleti eszköznek, a hengerkeréknek részletes tervezetét. A közölt tanítási egység három foglalkozást, tehát hat órát vesz igénybe.

A gyakorlati foglalkozások tanításának tanterve a 7. osztályos komplex munkáknak évi 24 órát biztosít. Ebből a keretből kb. 12 óra az egyszerű mechanizmusok szerelésére és üvegmegmunkálási gyakorlatokra jut. A megmaradó 12 óra pedig komplex munkadarabok készítésére szánható. A hengerkerék kialakítása — az előző számban részletezettek szerint — 6 óra, így újabb darabunk gyártására ugyancsak 6 óra áll majd rendelkezésünkre. Ez alatt a 6 óra alatt fogjuk elkészíteni *kardántengelyűnket*.

Ez a kísérleti eszköz is a 7. osztályos fizika tanításánál használható. Megvalósítása során a fő szempontok: *igényesség* a tanterv-mutatta műveletek végrehajtásában, és *igényesség* az eszköz kivitelezésének minőségében. Röviden: tantervi műveletekkel jó szemléltetőeszközt!

A három foglalkozásos tanítási egység együttes tervezete a következő:

1. A foglalkozás feladatai:

- a) A fémmegmunkálás eddig tanult műveleteinek gyakorlása.
- b) Fúrás, reszelés, csiszolás, mint forgácsoló műveletek.